

Standardi informiranja

u izdanjima Hanza Media d.o.o.

Priredio: dr. sc. Inoslav Bešker

Zagreb, siječanj 2021

Sadržaj

Standardi informiranja

Osnovni pojmovi

Novinstvo

Novinstvo je **djelatnost** prikupljanja i ažurnog objavljivanja istinitih informacija o događajima i trendovima koji su pojedincu važni za orijentiranje i, eventualno, odlučivanje u njegovoj društvenoj zajednici. Ta se djelatnost odvija kroz glasila, posredstvom medija.

U novinstvu sudjeluju:

- nakladnici i njihov aparat (uprava),
- novinari,
- prodajno-distribucijski aparat (tek dijelom u sklopu HM kad je riječ o izdanjima HM),
- marketing (prodaja oglasnog prostora, sponzorstva itd.)
- medij javnog komuniciranja (tehnički način prezentiranja informacije: tisak, odnosno Internet, kad je riječ o sadašnjim izdanjima HM).

Europska načela

Vijeće Europe je na Četvrtoj ministarskoj konferenciji o politici sredstava masovnog komuniciranja, u Pragu 7-8 prosinca 1994, dogovorilo i objavilo ovo načelo:

Održavanje i razvitak izvorne demokracije iziskuju postojanje i jačanje slobodnoga, neovisnoga, pluralističkoga i odgovornog novinstva. Taj se zahtjev ogleda u potrebi da novinstvo:

- *informira pojedince o djelovanju **javne vlasti** i o djelovanju **privatnog sektora**, omogućujući im tako da **formiraju svoje mnijenje**,*
- *omogućiti pojedincima odnosno skupinama da **izražavaju mnijenja**, pridonoseći time da o tim mnijenjima budu obaviještena i javna i privatna tijela, te društvo u cjelini,*
- *podvrgava djelovanje različitih tipova vlasti **stalnome kritičkom preispitivanju**.*

Novinari

Novinari su stožerni, ali ne i jedini sudionici u procesu javnog informiranja, društvenoj i privrednoj djelatnosti radi koje su osnovana i posluju izdanja HM.

U svom radu novinari u izdanjima HM imaju u vidu prvenstveno regule i standarde svoje profesije. Obavezani su voditi računa o cjelini proizvoda u čijoj proizvodnji sudjeluju te o interesu ostalih novinskih kategorija u HM, u dimenzijama kolektivne solidarnosti.

Standardi informiranja

Novinarstvo

Novinarstvo (žurnalizam) je **zanat** prikupljanja, obrade, sortiranja i objavljivanja informacija, u funkciji javnog interesa definiranoga ljudskim pravom na obuhvatnu, ažurnu i, prije svega, točnu informaciju.

Budući da je informacija i roba koja se prodaje na tržištu, korisno je da informacija bude (i) atraktivna.

Novinarstvo se može dijeliti na više načina. S obzirom na svrhu ovog priručnika, navodimo podjelu po sadržaju na:

- deskriptivno (opisno) novinarstvo (vijest, izvijest, reportaža itd.)
- analitičko novinarstvo, koje sadrži, među inim,
 - istraživačko novinarstvo
 - interpretativno novinarstvo (analiza, intervju, komentar itd.)
- narativno (književno) novinarstvo, npr.:
 - esejističko
 - feljtonsko

Navodimo i podjelu po mediju na tisak (print) i internetsku mrežu (web).

Informiranje

Obaveza glasila je informiranje.

Informacija po svojoj definiciji mora biti **istinita**, inače je dezinformacija, i samim time negacije svrhe novinarskog rada. Informacija mora biti **provjerena**. Ona mora biti **uravnotežena**.

Novinar nije samo svjedok, nego i povjesničar trenutka. Njegova istina stoga mora biti

- i činjenična
- i kontekstualna.

Proces informiranja

U procesu informiranja mogu se razlikovati tri stupnja:

- **Izveštavanje** je osnovni stupanj, u kojemu podaci moraju biti izloženi pregledno, po načelima antičke retorike (u anglosaksonskoj verziji: 5W).
- **Objašnjenje** događaja povezivanjem, uspoređivanjem, raščlanjivanjem, kontekstualiziranjem, otkrivanjem njihovih uzroka i eventualnih posljedica itd.
- **Komentiranje** – iznošenje stavova, gledišta – može uslijediti pošto su glasila izvijestila i eventualno objasnila.

Standardi informiranja

Kvaliteta informiranja

Informiranje mora biti

- **ažurno**: nijednu informaciju ne treba držati na ledu, ili je čak tempirati, nego je pripremiti i objaviti čim se za nju dozna, bez obzira na to kome to šteti ili koristi;
- **nepristrano**: da ne izostavljamo nijedan bitan element priče, da ton ne bude navijački te da se svim relevantnim akterima pruži prilika da iznesu svoje stajalište;
- **uravnoteženo**: načelo balansa ili odmjerenosti zapovijeda da se događaju ne daje ni veći, ni manji značaj od zbiljskoga (da se »od buhe ne pravi slona«, ali ni od slona buhu);
- **privlačno**: informacija je roba na tržištu i kupca treba privući atraktivnošću opreme, ali i zadržati kvalitetom i zanimljivošću, a to je moguće samo informiranjem o svemu što bitno interesira kupca informacije – sve građane u glasilima općeg tipa, odnosno ciljanu skupinu u tematskim glasilima.

Sudionici u procesu informiranja

U novinskom informiranju razlikujemo:

- *davatelja* informacije (izvor),
- *posrednika* u informiranju (novinara),
- *korisnika* informacije (slušatelja, gledatelja, čitatelja – u svakom slučaju: građanina) i
- *predmet* informacije: **činjenicu**.

Novinar, kao posrednik, nije samo zapisničar informacije. Novinar opaža, pita i bilježi u funkciji predstavnika publike; novinar je dužan bilježiti i istraživati ne samo ono što zanima njega osobno, nego još i više ono za što smatra da publiku zanima, da joj eventualno koristi ili šteti. Zaključuje, međutim, samostalno i neovisno; samostalno bira svoj novinarski izraz.

Korisnik je osnovna mjera uspješnosti novinarskog izraza: valjan je samo onaj izraz koji gledatelju/slušatelju/čitatelju posreduje puninu i suštinu činjenice.

Korisnik – i kada nema mogućnost neposrednog pitanja ni neposrednog odgovora – mora već u samoj novinarevoj metodološkoj nakani, a zatim i u njezinoj provedbi (kroz pitanja i istraživanja, pa kroz novinarski izraz) biti tretiran kao ravnopravan sugovornik i s punim poštovanjem.

Novinarska zadaća

Novinarski posao je, prvo, da se u redundantnom obilju svakodnevnih činjenica:

- izaberu one informativno bitne, dakle one koje zadovoljavaju potrebu, interes, odnosno radoznalost korisnika;
- da ih se posreduje, tj. izrazi na način podoban da ih korisnik shvati.

Standardi informiranja

Urednička zadaća

Urednici su novinari kojima je povjereno oblikovanje izdanja ili dijela izdanja, odnosno priloga

Urednički je zadatak da pri odabiru tema koje će, u okviru svojih nadležnosti, uvrstiti, opremiti ili oblikovati u nekom od izdanja HM provjeri:

- zadovoljava li tema kriterij javnog interesa?
- je li izvor
 - pouzdano vjerodostojan?
 - u poziciji da ima dovoljno mjerodavnog znanja o toj temi?
- može li biti inih osjetnih posljedica?
- mogu li biti pogođeni osobni interesi trećih osoba, osobito iz ugroženih skupina (malodobni, nemoćni itd.)?
- koliko su ozbiljne optužbe, ako su iznesene uz uvjet anonimnosti (*off the record*)?
- je li odgovor na ozbiljne optužbe zatražen od onih (organa, organizacija, osoba itd.) na koje se odnose?
- koje su moguće zakonske i ine pravne posljedice?
- koje su moguće sigurnosne posljedice
 - po suradnika?
 - po izvor (npr. po »zviždača«)?

Sloboda informiranja

Sloboda je nužan aspekt informiranja – ali sloboda novinara u tom sklopu nije neograničena. Ograničena je odgovornošću spram istinitosti i spram javnog interesa.

Odgovornost spram sadržaja

Novinar je dužan svaki put, pri svakom prilogu, sam sebi odgovoriti na dva metoda pitanja:

- Jesu li činjenice namijenjene objavljivanju **vjerodostojne**?
- Kako one mogu biti **interpretirane**? A to znači, kakav odgovor sugeriramo na tri implicitna pitanja kojima publika kvalificira novinarski prilog:
 - *kako se nešto dogodilo,*
 - *što je tome uzrok?*
 - *kakve će biti posljedice?*

Odgovornost spram drugih

Novinar je podjednako dužan uravnotežiti svoju slobodu informiranja sa svojom odgovornošću

Standardi informiranja

spram:

- profesije i njezinih etičkih i zanatskih regula,
- publike i njezinih potreba.
- društva, dobrobiti uže i šire zajednice u kojoj djeluje,
- poslodavca
- samoga sebe, počev od osobne sigurnosti i očuvanja zdravlja.

Posavjetovati se s kolegom i sa stručnjakom nije znak neznanja nego odgovornosti.

Odgovornost je ključan pojam novinarske etike.

Javnost informacije

Javnost i dostupnost informacije je zakonska obaveza državnih organa i tijela, javnih poduzeća, korisnika javnih financija itd.

Ako je informacija uskraćena nezakonito ili je javni izbor oteže dati, novinarova je dužnost o tome obavijestiti javnost.

Publika

Publika – u slučaju mrežnih i tiskovnih izdanja HM čitatelji – mora biti ne samo glavni cilj, nego glavni razlog novinstva.

Novinstvo informira publiku, novinstvo zastupa interese publike, novinstvo prenosi mišljenja i stavove publike, novinstvo istražuje, provjerava i preispituje za račun publike.

Zajednički proizvod novinara i inih sudionika proizvodnog i distribucijskog procesa u novinstvu namijenjen je publici. Ako publici ponudimo kvalitetan proizvod, kvalitetno prezentiran, ni profit neće izostati. A bez profita glasilo se gasi, s njime i mogućnost rada u njemu.

Standardi

Ne postoje pravila ni vodilje koji mogu nadomjestiti mudrost stečenu iskustvom, zdravim razumom, te etikom – naglašava BBC u svojim *Uređivačkim vodiljama*. Ovdje tome želimo dodati još nešto: empatiju, općenitu, prema čitateljima, i osobitu prema najslabijima, ugroženima, odnosno žrtvama.

Standardi koje ovdje izlažemo, u obliku pravila, mogu pomoći, ali ne mogu nadomjestiti ni ljudskost, ni znanje, ni angažman – a bez njih nema dobrog novinarstva.

Standardi sadržani u ovom priručniku obvezatni su za sve osobe angažirane u izdanjima HM, bile one u radnom, partnerskom, suradničkom ili inom odnosu. Prihvaćajući suradnju u nekom od izdanja HM, pojedinac prihvaća i ovdje iznesene standarde, te odgovara za njihovu primjenu.

Urednici u izdanjima HM dužni su suradnike upoznati s ovim standardima i osigurati njihovu primjenu.

Nakladne vrijednosti u HM

Vjerodostojnost

Vjerodostojnost je ključna vrijednost u novinstvu. Ona je temelj uspjeha izdanja HM, koja moraju biti neovisna, nepristrana i poštena. Jednom izgubljenju vjerodostojnost veoma je teško, možda i nemoguće ponovo uspostaviti. To vrijedi i za pojedinca i za izdanje.

Neovisnost

Izdanja HM moraju biti potpuno neovisna od vanjskih interesa ili aranžmana koji bi mogli makar i posredno ugroziti dojam o njihovoj nepristranosti i njihovu poštenju.

Čitatelji moraju biti utemeljeno uvjereni da uređivački i ini odabiri bilo izdanja HM, bilo novinara u njima, uključujući i vanjske suradnike, nisu pod utjecajem nikakvoga političkog odnosno ekonomskog ili pak osobnog interesa, a kamoli pritiska.

Bez potpune neovisnosti glasila i bez općeg uvjerenja u njegovu neovisnost ne može se očuvati vjerodostojnost ni izdanja ni kuće.

Nepotkupljivost

Novinar u HM mora biti nepotkupljiv, materijalno i moralno, izravno i neizravno.

U izdanjima HM smiju se naći teme povezane s komercijalnim interesima nakladne kuće ili pojedinog izdanja, u sklopu sponzorstva itd., ali stavovi i u tom temama moraju biti formirani i formulirani neovisno, u skladu s profesionalnim uvjerenjima novinara i urednika. Reklamni i promotivni prilozi moraju biti označeni na prepoznatljiv način.

Istina i točnost

U izdanjima HM vodilja nam mora biti **istina**, ne eshatološka (uza sve poštovanje pojedinačnih i grupnih uvjerenja u postojanje takve istine), nego materijalna, **činjenična**. Ne djelomična (parcijalna), nego **potpuna**.

Istina, u novinarstvu, obuhvaća i **činjenice**, i **okolnosti** (kontekst), aktualne a katkad i historijske, bez kojih se činjenice ne mogu u potpunosti shvatiti.

Standardi informiranja

Činjenice

Pri utvrđivanju činjenica radi objavljivanja u izdanjima HM nužno je **izbjeći i pristranost i jednostranost**. U tu je svrhu obaveza saslušati odnosno pitati **sve izravno zainteresirane, a osobito suprotstavljene strane**.

Činjenice o kojima se izvješćuje u izdanjima HM moraju biti **pouzdana dokumentirane**.

U izdanjima HM te činjenice i ini relevantni podaci moraju biti izneseni **jasnim jezikom**, razumljivim prosječnom čitatelju, te **precizno**, ne ostavljajući mjesta za nesporazume.

Pri utvrđivanju činjenica novinari u izdanjima HM dužni su biti poštteni, otvoreni spram onoga što ne znaju, te izbjegavati neutemeljene pretpostavke.

Kontekst

Pri iznošenju **konteksta** potrebno je razborito odrediti mjeru i prostor, pazeći da izostanak od aspekata konteksta ne bude razlog iskrivljenog ili pogrešnog shvaćanja činjenica.

Publika nije obavezana ni na stalnost, ni na temeljitost u čitanju, ni na memoriju.

Stoga kontekstualne podatke koji čine pozadinu (*background*) vijesti, valja u razboritoj mjeri opetovati, ako je bez tog konteksta teško ili nemoguće shvatiti značenje, doseg, odnosno moguće posljedice činjenica.

Maksima

Izdanja HM prihvaćaju maksimu da su činjenice svete, a mišljenja slobodna – pod uvjetom da su utemeljena na činjenicama, zasvjedočenima i obrazloženima.

Nepristranost

Nepristranost je sržna metoda u komunikaciji s publikom. Novinari u izdanjima HM moraju pažljivo vagati argumente sviju strana, osobito suprotstavljenih, te ih izložiti bez »navijanja« bilo za koju od njih.

Dvije su iznimke:

1. **Komentari**, a osobito satirični komentari, iznose izdvojeno viđenje komentatora, koje reflektira njegov svjetonazor, ali i u tome sklopu mora biti temeljeno na činjenicama.
 - a. Urednici se moraju starati, kroz odabir kolumnista i komentatora, odnosno kroz učestalost objavljivanja njihovih tekstova, da ukupnost i raznolikost tih nazora (provjerena možda kroz kvantitativnu i kvalitativnu analizu) u glavnim crtama odražava ukupnost i raznolikost svjetonazora publike kojoj je pojedino glasilo usmjereno.
 - b. ***Korisno je u impressumu (ili na stranici koja je namijenjena komentarima i kolumnama)***

Standardi informiranja

navesti da se u komentarima iznose osobni stavovi autora koji ne moraju izražavati gledište redakcije.

- c. ***Stavovi uredništva izražavaju se samo u redakcijskim uvodnicima koji su potpisani naslovom izdanja ili ih potpisuje glavni urednik.***

2. **Izbori, referendumi** i slična ključna opredjeljivanja mogu iznimno navesti uredništvo pojedinog izdanja da se opredijeli za podršku (*endorsement*) jednoj strani ili jednom opredjeljenju.

- a. Tu odluku o podršci treba unaprijed jasno naznačiti i obrazložiti na vidnom mjestu u istom glasilu, pošto ju je odobrio direktor izdavaštva HM.
- b. Ta podrška ne smije utjecati na prostor ustupljen opredjeljenjima za koja se izdanje nije opredijelilo – naprotiv, potrebno je paziti da se ne stekne dojam da se publici uskraćuje informacija suprotna gledištu za koje se opredijelilo uredništvo tog izdanja.

Ljudska prava

Izdanja HM bezrezervno se zauzimaju za **temeljna ljudska prava** – na život, slobodu, rad, ravnopravnost.

Ljudsko pravo na informiranost je izravno u funkciji tih osnovnih ljudskih prava i tako se primjenjuje u glasilima HM.

Izdanja HM se zauzimaju i za ostala ljudska prava, poput nacionalnih, manjinskih, rodničkih itd.

U izdanjima HM se izjave protiv ljudskih prava, osobnih, skupnih, odnosno manjinskih, smiju objavljivati samo kada postoji jasan javni interes da o tome javnost bude informirana. I u tom slučajevima svaki put, na istom mjestu gdje ih objavljuje, izdanje HM mora osuditi takav stav.

Zakonitost

Izdanja i novinari HM dužni su zauzimati se za zakonitost i provoditi zakone. U dvojbi o zakonitosti nekog postupka, neke izjave ili neke objave, dužni su upozoriti glavnog urednika te potražiti mjerodavan pravni savjet.

Ako novinar i glavni urednik ocjenjuju da u interesu informiranja javnosti ne treba poslušati pravni savjet, dužni su o tome prije objavljivanja obavijestiti direktora izdavaštva HM.

Pristojnost i poštovanje

Pristojnost, otvorenost, iskrenost i poštenje moraju biti očiti u svakom izdanju i u svakom prilogu. I suradnici i čitatelji moraju biti tretirani s poštovanjem.

Pristojnost zahtijeva da se ne objavljuju anonimni iskazi (>komentari<) bez obzira na čiji račun,

Standardi informiranja

bez obzira na vrstu izdanja.

Nedopustivo je koristiti stereotipe (npr. o porijeklu, religijama, zanatima itd.), pejorativne izraze, ponižavajuće prikazivanje, ili bilo kakav ini oblik izravnog ili neizravnog poticanja ili podržavanja diskriminacije.

Osobita odgovornost i obazrivost se zahtijeva pri izvještavanju o nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima, samoubojstvima i nasilnim djelima.

Izdanja HM postoje radi publike i o njoj ovisi njihov opstanak. Stoga uredništva i novinari izdanja HM moraju voditi računa o zahtjevima publike (što ne znači slijepo im se povinovati), uredno i pristojno odgovarati na pitanja i zahtjeve čitatelja, a po potrebi objavljivati i njihove reakcije, utemeljene i neanonimne.

Ugroze i uvrede

Izdanja HM su dužna svijet oko sebe predočavati onakav kakav jest, bez sustezanja i obzira – ali pazeći da ne pređu granicu osobne uvrede, a osobito pazeći da ne ugroze status slabijih grupa, ponajprije djece.

Informacije o institucionalnim događanjima, poput predizbornih kampanja, međustranačkih polemika, polemika u sportu itd., ne smiju zaobići ni uvrede koje se u njima izriču, ali u izdanjima HM te uvrede, ka god je moguće, ne treba citirati doslovno, u navodnicima, nego opisno, prenesenim riječima (govoreći, npr. o »spominjanju majke u nedoličnu kontekstu«), čuvajući, koliko je moguće, dostojanstvo agrediranoga, ali i agresora.

Ni iz teksta ni iz opreme ne smije se moći steći dojam da izdanje HM odobrava diskurs koji sadrži vrijeđanje ili podcjenjivanje.

Uvredljive i psovačke izjave nemaju mjesta u izdanjima HM, osim ako su apsolutno nužne za opis nekog stanja.

Javno i privatno

Javno i privatno nisu suprotnice, stoga jedno ne isključuje drugo. Suprotni parovi su javno-tajno, odnosno privatno-državno. Novinstvo mora pažljivo razlučivati te pojmove i sfere, jer o tome može ovisiti ispravno usmjerenje njegove akcije.

Javni interes je sadržan i u hrvatskome zakonodavstvu, ali bez preciznije definicije, što otvara prostor arbitrarnom tumačenju, osobito sa strane političke odnosno sudbene vlasti.

Novinstvo, kao djelatnost u funkciji javnog interesa, dužno je stavljati javni interes iznad privatnoga, prisjećajući se načela uklesanoga u Kneževu dvoru Dubrovačke Republike: *Obliti privatorum publica curate* – zaboravivši privatne [interese] starajte se za javne. Republika (uključujući Republiku Hrvatsku) je *res publica* – javna stvar, javno dobro. Ne postoji aspekt djelovanja Republike – nijedna

Standardi informiranja

institucija ili funkcija obuhvaćena Ustavom odnosno zakonima, nijedna vlast (zakonodavna, izvršna, sudbena, upravna, formativna, represivna, ekonomska itd. odnosno nacionalna ili lokalna) koja nije predmet novinskog interesa i djelovanja.

Jedini privatni interes koji novinari moraju »zaboraviti« u svom radu, to jest potisnuti ga, jest vlastiti (osim radnoga, koji ima i ekonomski aspekt). Privatne interese drugih i trećih novinari moraju uzimati u obzir, poštujući one koje osnovano smatraju legalnima i legitimnima.

Novinstvo je također dužno pažljivo razlučivati privatne interese, koji djeluju i u javnosti, od privatnosti: osobne i katkad intimne sfere.

Javni interes

U izdanjima HM javni interes se određuje po kriteriju društvene važnosti. U novinarstvu jedino novinari treba da odlučuju što je javni interes, ali pošto su prethodno savjesno pribavili informacije sa svih relevantnih strana.

Javni interes se odnosi prvenstveno, ali ne isključivo, na:

- objavljivanje informacija i objašnjenja kao pomoć stanovnicima da bolje shvaćaju teme vitalno važne za njih i da o njima odlučuju,
- uočavanje i istraživanje kršenja ljudskih prava,
- identificiranje ili istraživanje znatno antisocijalnog ponašanja,
- ugrožavanje ljudskog zdravlja i okoliša,
- otkrivanje zloporaba vlasti odnosno moći,
- identificiranje ili istraživanje korupcije,
- identificiranje sramne ili ilegalne prakse kao moralno nesnosne,
- provjeravanje je li pravosuđe bilo pristrano odnosno korumpirano, zakon zaobiđen ili duh zakona izdan,
- identificiranje ili istraživanje nekompetentnosti odnosno nehaja,
- razotkrivanje jaza između tvrdnji i prakse,
- otkrivanje skrivenih i zataških činjenica...

U javnom interesu je i sama sloboda informiranja.

Privatnost

Izdanja HM moraju poštovati privatnost i ne narušavati je. Pritom treba imati na umu da je privatnost javnih osoba ograničena njihovom javnom djelatnošću. Nećemo smatrati da narušavamo privatnost ako dokumentirano upozorimo na raskorak između privatnog ponašanja javne osobe i načela koja ona javno zastupa.

Ako se novinar nađe suočen sa sukobom između prava na privatnost i javnog interesa, mora

Standardi informiranja

pažljivo procijeniti argumente za i protiv, po mogućnosti se savjetujući sa specijaliziranim pravnikom, te upozoravajući na sukob glavnog urednika izdanja, kojemu pripada zadnja riječ odluke.

Pijetet

Osoba smrću gubi građanska prava, a time i pravo na privatnost, ali za novinare ostaje obaveza pijeteta prema pokojnicima, koja može biti stroža od obaveze očuvanja privatnosti. Obaveza pijeteta smije biti gurnuta u drugi plan samo kada se sukobljava s bitno važnijim društvenim interesom, na primjer s obavezom dokumentiranja zločina, kršenja osnovnih ljudskih prava itd.

Djeca i mladi

Izdanja HM uvijek moraju nastojati zaštititi dobrobit djece i maloljetnika. I njima, kao građanima, treba osigurati pravo da mišljenja i izjašnjavanja, u okvirima njihovih zakonskih prava i interesa, ali uvijek pazeći na očuvanje njihova dostojanstva, te fizičke, psihičke i emotivne dobrobiti.

Odgovornost

Izdanja HM moraju biti odgovorna spram svoje publike.

Pogreške nisu poželjne, ali su moguće. I novinari pojedinačno i izdanja HM dužni su, čim uoče pogrešku, u mrežnom izdanju ispraviti tekst odnosno u tiskanome objaviti ispravak, i prije nego to eventualno zahtijeva onaj tko se pogreškom smatra oštećenim.

Priznanje pogreške i pokazivanje spremnosti da se na pogreškama uči povećava a ne umanjuje vjerodostojnost bilo novinara, bilo izdanja.

Komunikativnost

Novinari u izdanjima HM dužni su voditi računa ne samo o sadržaju koji posreduju, nego i o načinu kako ga posreduju.

Podaci moraju biti izneseni pregledno i jasno, te prezentirani na dojmljiv način.

Jezik komunikacije mora također biti jasan i pregledan. U izdanjima HM novinari moraju koristiti standardni hrvatski jezik, u potpunosti usvojiti njegovu gramatiku, počevši od sintakse riječi odnosno rečenice, izbjegavati strane i pomodne termine gdje postoje prikladni hrvatski nazivi, izbjegavati stručni žargon koji nije usklađen sa standardnim hrvatskim jezikom. Skrb za verbalnu i inu komunikaciju je novinareva odgovornost, pri čemu mu urednik, redaktor, odnosno lektor mogu pomoći, ali ga ne mogu nadomjestiti.

Točnost

1. Prilog objavljen u izdanjima HM mora biti rezultat dobrog poznavanja tematike o kojoj se objavljuje. Novinar je dužan:
 - a. biti obrazovan te se dodatno permanentno obrazovati kroz sav svoj radni vijek,
 - b. pratiti razvoj novih znanja u područjima o kojima izvješćuje,
 - c. biti u kontaktu sa stručnjacima u područjima o kojima izvješćuje,
 - d. pratiti i usvajati tehnološke inovacije u svrhu boljeg, bržeg i obuhvatnijeg izvještavanja.
2. Podaci objavljeni u izdanjima HM moraju biti točni. To se odnosi podjednako na:
 - a. tekstove,
 - b. snimke,
 - c. tablice i informacijske grafike,
 - d. auditivne i vizualne priloge.
3. Prilozi objavljeni online moraju biti ažurirani u redovitim razmacima koje određuje urednik izdanja, a hitno ako sadržaj u njima mora biti mijenjan uslijed novih podataka. Na svakom prilogu mora biti razvidno kada je objavljen i kada je posljednji put mijenjan. Na priložima preuzetima iz tiskanih izdanja treba navesti doba objavljivanja u tisku.

Utemeljenost

4. Nijedno izdanje HM ne smije nikada svjesno zavoditi čitatelje niti ih navoditi na pogrešne zaključke.
5. Podaci koje objavljuju ne smiju biti djelomični niti probrani tako da sugeriraju zaključak drukčiji od onoga koji bi se stekao da su izloženi svi podaci.
6. Izdanja HM moraju uvijek voditi računa o tome da nikada ne potkopaju povjerenje publike u istinitost i utemeljenost podataka koja objavljuju i time u vjerodostojnost izdanja HM.
7. Za suradnika koji opetovano iznosi netočne i neprovjerene podatke ne smije biti mjesta u izdanjima HM.
8. Novinar u HM nijedan podatak ili izvor ne smije uzeti zdravo za gotovo (osim ako je posve očevidan i notoran). Budući da novinarov zadatak katkad počinje od »dojma o krivdi«, svaki iskaz treba »provući kroz češalj skepse«, jer je novinarev cilj naći i ono (odnosno: baš ono) što je skriveno, iskrivljeno, krivotvoreno (inače ne bi trebao novinar, nego bi bio dovoljan PR).
9. Za svaki podatak nužno je navesti izvor ili izvore, osim ako je riječ o notornim činjenicama.

Standardi informiranja

10. Treba uzeti u obzir da ne mora biti istinito i ono što je negdje već objavljeno, čak i ako nije demantirano. Žrtve kleveta izbjegavaju reagirati u nemjerodavnim glasilima, svjesne da tako kleveti daju odjek – ali bi mogli reagirati i tužbom ako to razglasi mjerodavno glasilo, a mi smatramo i trudimo se da izdanja HM budu mjerodavna.
11. Novinari su dužni izvještavati ili kao svjedoci zbivanja, ili na temelju provjerenih informacija i činjenica.
12. Podatke treba prikupljati iz primarnih izvora, gdje god je to moguće.
13. Pri preuzimanju podataka iz sekundarnih izvora treba voditi računa o reputaciji izvora.
14. I pri korištenju izvora s nesumnjivom općom reputacijom, npr. velikih svjetskih agencija ili renomiranih glasila, valja voditi računa o razlikama u kulturama, religijama i stavovima (kao što su, na primjer, predrasude anglikanaca ili protestanata prema Katoličkoj crkvi i papinstvu).
15. Za iole dvojbene podatke korisno je imati dva međusobno neovisna izvora.
16. Kada smatramo da informacija nije dovoljno provjerena, ali postoji izrazit društveni interes da se ne oklijeva pri objavljivanju nego predoči ono što je do tok trenutka poznato, mora se naglasiti podatak da informacija nije cjelovita ili posve provjerena, te neizostavno navesti izvore objavljenih podataka.
17. Uvijek treba voditi računa o tome ima li izvor, ili bi mogao imati, interesa u pružanju netočnog, pristranog ili jednostranog podatka.
18. Kad god je moguće treba snimati razgovore s izvorima. Prije snimanja nužno je sugovornika obavijestiti da će razgovor biti snimljen.
19. Svaki razgovor s izvorima treba bilježiti u osnovnim crtama. Bilješke treba čuvati i nakon objavljivanja priloga, pa i ako je obavljena autorizacija. Svoje bilješke novinar daje na uvid, na zahtjev, samo nadležnom uredniku, a trećima samo na osnovu valjanoga sudske naloga.
20. Novinari, urednici i administracija izdanja HM moraju pohraniti svu korespondenciju s izvorima, papirnu ili elektronsku, dokumente odnosno kopije dokumenata ponuđene na uvid, a također i podatke o sekundarnim i tercijarnim izvorima.
21. Anonimne izvore treba izbjegavati, osim ako za njih postoji čvrsto opravdanje.
 - a. Suradnik mora obavijestiti nadležnog urednika o identitetu izvora koji želi ostati anoniman.
 - b. Za točnost podataka iz anonimnog izvora odgovara novinar koji je taj izvor prihvatio i njegove podatke uvrstio u prilog.
 - c. U pravilu nije dopustivo osloniti se isključivo na jedan anonimni izvor, osim kada je točnost onoga što iznosi izvan svake sumnje (npr. zasvjedočena izvornim dokumentima).
22. Neidentificirane anonimne optužbe ne treba uzimati u obzir. Ako se odnose na eventualno kazneno djelo, njihovu kopiju treba dostaviti nadležnome sudbenom organu.
23. Citati moraju biti precizni i kontekstualizirani:
 - a. doslovni ako su navedeni u navodnicima

Standardi informiranja

- b. bez ikakva iskrivljavanja smisla ako su navedeni u neupravnom govoru
 - c. jasno i nedvosmisleno odvojeni od onoga iskaza drugih osoba ili od zaključaka i stavova novinara,
 - d. uz precizno definiranje konteksta iz kojega su preuzeti.
24. Pretpostavke treba razlučiti od činjenica. Treba jasno naznačiti što je tek pretpostavka. Vijest je samo ono što se dogodilo i što pouzdano znamo da se dogodilo.
25. Svaka tvrdnja da će se nešto dogoditi samo je pretpostavka, čak i kad se najavljuje iz mjerodavnog izvora,
26. Nije dopustivo pretpostavljati bez uvjerljivih razloga. Ako se pretpostavka ipak iznosi, treba reći zašto i na temelju čega.
27. Ni sadržaji ni citati ne smiju biti iskrivljeni ili izopačeni uredničkim intervencijama ni opremom.
28. Informacija se objavljuje tek kada su završene nužne provjere.

Provjera

29. Provjeriti treba: autentičnost dokumenata, imena, bročanih i inih podataka, informacija pribavljenih od izvora, utemeljenost prigovora ili optužaba protiv pojedinaca i institucija, podatke iz vanjskih izvora, te inu faktografiju.
30. Pojedincima prozvanima ili optuženima za nezakonite ili nečasne postupke mora biti pružena prilika da se o tome očituju prije njihova objavljivanja.
31. Osobito pažljivo treba provjeravati podatke iz izvora za koje sumnjamo da mogu imati interesa u dostavljanju netočnih ili djelomičnih podataka. To se odnosi naročito na:
- a. predstavnike za odnose s javnošću, glasonošne (glasnogovornike),
 - b. lobiste ili osobe povezane s poslovima o kojima se piše ili s osobama angažiranim u njima,
 - c. osobe za koje pretpostavljamo da imaju interesa nauditi suparniku ili protivniku »sapunanjem daske« (*axe grinders*)
 - d. osobe koje tvrde da je njihov interes samo upozoriti na društveno nesnosnu praksu, tzv. »zviždače« (*whistleblowers*).
32. Podaci iz institucionalnih izvora mogu se prihvatiti uz navođenje izvora, kako bi publici bilo jasno da za njihovu vjerodostojnost ne jamči novinar nego institucija koja ih je iznijela. S druge strane, ako smatra da institucija nije iznijela istinu ili punu istinu, novinar je dužan potražiti i podatke koji bi mogli osporiti iskaz institucije.
33. Urednici izdanja HM ne smiju automatski smatrati da predstavnici uglednih društvenih zajednica (poput akademija, sveučilišta, instituta, kulturalnih, karitativnih i inih organizacija itd., zatim episkopata, rabinata ili mešihata) iznose nepristrana mišljenja, pa i kada su mjerodavna. Stoga je nužno da izdanja HM svaki put čitateljstvo upute na njihovu funkciju

Standardi informiranja

odnosno na povezanost tih pojedinaca sa svjetonazorskim krugom kojemu pripadaju, pazeći da to ne bude povod za rasističke, šovinističke, antimanjinske i slične reakcije koje se kose s ljudskim pravima.

34. Prije objavljivanja osjetljivih ili kompliciranih sadržaja dobro je s izvorima pregledati jesu li njihove izjave ili ocjene prenesene vjerno, i slovom i duhom.
35. Dobro je provjeriti sa stručnjacima jesu li stručna pitanja dobro definirana i objašnjena.
36. Nadležni urednik utvrđuje je li potrebna provjera podataka, pa ih provjerava sam ili to povjerava drugoj osobi.
37. Utvrđena netočnost se ispravlja odmah. Autor priloga, ako smatra da je ispravkom informacije ugrožen njegov autorski integritet, ima pravo povući potpis, ali ne i prilog, koji urednik po svom nahođenju potpisuje na prikladan način.

Ispravak

1. U skladu sa zakonom, ispravak se mora objaviti bez promjena i dopuna na istom ili istovrijednom mjestu programskog prostora i na isti ili istovrijedan način na koji je bila objavljena informacija na koju se ispravak odnosi. Ispravak ne smije biti nerazmjerno dulji od informacije, odnosno od dijela informacije na koji se odnosi. Ispravak se može objaviti u izmijenjenom obliku samo ako na to pristane podnositelj zahtjeva.
2. Ispravak se mora objaviti na način da je iz naslova vidljivo da je posrijedi ispravak.
3. Ispravak se ne smije objaviti među reagiranjima ili pismima čitatelja, odnosno gledatelja ili slušatelja, bez suglasnosti podnositelja zahtjeva.
4. U elektroničkim publikacijama ispravak i informacija na koju se odnosi označit će se i povezati linkom. Ispravci objavljeni u tiskanim izdanjima, koji se odnose na tekstove prenesene iz tiskanih izdanja na neki od portala, moraju biti objavljeni online u dnu teksta na koji se odnose, s nadnevkom objavljivanja u tiskanom izdanju.

Otvorenost i korektnost

5. Novinari u HM dužni su čuvati svoj ugled i ugled poduzeća korektnim ponašanjem u javnosti i u poslovnim odnosima, te su pozvani izbjegavati i privatne ekscese, prekršaje i teža djela.

Korektnost spram izvorâ

6. Novinari izdanja HM informacije moraju prikupljati otvoreno, primjenjujući poštene metode.
7. Novinar je dužan istinito se predstaviti osobi ili instituciji, navođenjem imena i prezimena te izdanja za koje radi. Na zahtjev je dužan pokazati novinarsku iskaznicu. U formalnim prilikama ostavlja posjetnicu.

Prikrivanje identiteta

8. Prikrivanje identiteta dopušteno je samo u krajnjem slučaju, npr. ako se drukčije ne bi moglo doći do podatka o kriminogenom djelovanju, kršenju ljudskih prava ili sl. Za prikrivanje identiteta nužna je izričita suglasnost glavnog urednika.
9. Privremeno prikrivanje identiteta je poželjno kada se ocjenjuje kvaliteta hotelskih, ugostiteljskih i inih usluga, zdravstva, socijale itd., kako ne bi novinar dobio povoljniji tretman od prosječnoga gosta.
10. Samo u iznimnim slučajevima može biti dopustivo da novinar nekamo otputuje kao turist jer ne bi smio ući kao novinar. Budući da je to riskantna operacija, za nju je potreban ne samo dragovoljan pismen pristanak novinara, nego i sva sigurnosna podrška koju mu je moguće osigurati.

Korektnost u okvirima redakcija i poduzeća

11. Svi uposlenici i suradnici HM pozvani su da se međusobno odnose s punim uvažavanjem, kolegijalno i vodeći računa o uspjehu zajedničkog proizvoda.
12. Nadređeni su dužni poslove organizirati i voditi tako da osiguraju podjednako opterećenje novinara, ne izlažući ih zdravstvenim ni sigurnosnim rizicima.
13. Nadređeni su dužni zadatke zadati što ranije s obzirom na događaje i tehnologiju posla, te što je moguće jasnije, uz dogovor o mogućnostima i načinima ispunjenja.

Standardi informiranja

14. Podređeni mogu odbiti zadatak ako za to imaju uistinu opravdan razlog, o čijoj opravdanosti odlučuje nadležni urednik, a u slučaju spora glavni urednik ili novinar koga on delegira.
15. Povišeni tonovi, psovke, kao i pitanja tipa »zašto ja«, odnosno obrazloženja tipa: »zato što sam ja tako rekao!« nisu poželjni i mogu biti razlog za stegovni postupak.
16. Šale, dosjetke i pošalice su dobrodošle radi poboljšanja ozračja u radnom ambijentu i smanjenja napetosti, ukoliko ne ometaju proizvodni proces. Ipak, od njih se treba uzdržati pred suradnicima koji pokazuju da ih neka vrsta šala iritira. čak i ako je objektivno nevina. Korisno je da suradnik osobama s kojima surađuje kaže što ga vrijeđa ili pogađa.
17. Nije prikladno šalom ili dosjetkom umanjiti značenje vlastitog propusta.
18. Sporove je potrebno rješavati mirno.

Korektnost spram konkurencije

19. Tržišna utakmica među glasilima je poželjna, ali poštenim metodama. HM obeshrabruje pokušaje podvala konkurenciji.
20. Novinari HM su pozvani njegovati kolegijalne odnose s novinarima konkurentskih glasila i surađivati s njima u mjeri koja neće naškoditi tržišnim interesima HM i njegovih izdanja.
21. Izdanja HM smiju preuzimati sadržaje iz konkurentskih glasila samo kada je to nužno radi potpunijeg informiranja publike, nikada ne propuštajući navesti iz kojeg glasila je sadržaj preuzet (eventualno: i zašto).

Uravnoteženost uređivačke prakse

22. Izdanja HM moraju biti otvorena prema različitim političkim, kulturalnim, religijskim i inim vrednosnim gledištima.

Uključivost a ne isključivost

23. U predočavanju tih gledišta – u skladu sa stavkom 2 praških načela Vijeća Europe navedenih u uvodnom dijelu – i u informiranju o njima izdanja HM primjenjuju i preferiraju uključivost, a ne isključivost.
24. Nepristranost zahtijeva da sva društveno relevantna gledišta nađu prostor u izdanjima koja izvješćuju o adekvatnom segmentu društva.

Ispravna mjera

25. To ne znači da sva gledišta moraju zapreмати isti prostor i biti jednako istaknuta, osim kad je riječ o izbornim programima za službenih izbornih kampanja. U svim ostalim slučajevima raznim gledištima može se, kroz dulje razdoblje, dati mjesta manje-više adekvatno postotku konsenzusa koje to gledište sebi osigurava u hrvatskom društvu. Na primjer, ako je riječ o političkim gledištima neke stranke, ona imaju relativno pravo na postotak prostora za politička mišljenja adekvatan postotku koji je osvojila na posljednjim relevantnim izborima, za Sabor ili za Europski parlament.

Proturječja

26. Osobitu pozornost treba dati nepristranosti u proturječjima U procjenjivanju treba li neku temu smatrati proturječjem uredništvo izdanja HM procjenjuje:
- razinu javnog interesa za tu temu,
 - društvenu važnost sukobljenih mišljenja odnosno njihovih nosilaca,
 - osjetljivost teme s obzirom na publiku, njezina vjerovanja, njezina uvjerenja, njezinu kulturu,
 - ozbiljnost sudionika,
 - koliko se proturječje odnosi na činjenice, a koliko na mišljenje.

Standardi informiranja

27. U izvještavanju o proturječjima treba osigurati široku lepezu stavova i argumenata o njima. I pri izvještavanju o proturječjima valja jasno razgraničiti činjenice od mišljenja.
28. Novinar koji smatra da je s obzirom na neko proturječenje u sukobu interesa (npr. s obzirom na svoje religijsko ili ino predrasudno uvjerenje) ima i pravo i dužnost uzdržati se od komentiranja tog proturječja odnosno izvještavanja o njemu.

Sučeljavanje gledišta

29. U skladu s načelom da valja čuti i drugu stranu, izdanja HM potiču sučeljavanje mišljenja (kontradiktorij). Na primjer, u politici, gdje god je i kad god je moguće, uz stavove vladinih stranaka i dužnosnika pozivaju da izraze svoje mnijenje i predstavnici oporbe, a uz stavove oporbenih prvaka pozivaju da izraze svoje mišljenje i dužnosnici Vlade. U oba slučaja izdanja HM traže i mišljenja stručnjaka, neovisnih ili vezanih uz pojedine opcije.
30. Svatko ima pravo odbiti sudjelovanje u sučeljavanju. Uredništvo izdanja rezervira sebi pravo hoće li odbijanje objaviti ili neće.
31. Odbijanje sudjelovanja jedne strane nije samo po sebi razlog da se od sučeljavanja odustane. Nitko nema pravo veta, ni direktnoga ni indirektnoga, na prikupljanje i objavljivanje informacija bilo o čemu u zakonskim okvirima.
32. Na sučeljavanje gledišta je obavezan i novinar izdanja HM koji intervjuira ili razgovara prikupljajući podatke, jer nije funkcija novinara uzeti zdravo za gotovo sve što mu sugovornik kaže. Novinar je dužan dodatnim pitanjima i potpitanjima produbiti temu kad zaključiti:
 - a. da je sugovornikov iskaz potencijalno proturječan.
 - b. da sugovornik iznosi podatke za koje novinar zna ili sumnja da nisu istiniti ili da su nepotpuni na način da mogu navesti na pogrešan zaključak,
 - c. da sugovornik iznosi kvalifikacije na račun trećih osoba, organizacija odnosno institucija ne navodeći uvjerljive ili ikakve argumente
 - d. i slično.

HM kao tema

33. Izdanja HM dužna su reagirati ažurno i izvijestiti o svim zakonskim, ekonomskim i inim relevantnim zbivanjima koja se tiču HM i njegovih izdanja, vlasnika ili suvlasnika, te partnera ili strana koje su s njima sukobljene. U tom slučaju izvještavanje mora biti striktno faktografsko, uz uzdržavanje od mišljenja, pozitivnih ili negativnih. Ako postoji potreba da se opovrgnu neistinite činjenice, i to treba učiniti ažurno, ali bez kvalifikacija onoga tko iznosi neistinu. Sudski prijepori se dobivaju ili gube na sudu, ne u glasilima.

Etičnost

34. Novinstvo, kao društvena djelatnost, ne smije u svome djelovanju biti odvojeno od etike. Izdanja HM su dužna poštivati opće i profesionalne etičke norme, te se za njih zauzimati.
35. Etički je imperativ da Republika, po definiciji javno dobro, ne funkcionira ni u kojemu svom aspektu kao javno zlo.
 - a. Etička je dužnost izdanja HM, u okvirima svoga uređivačkog usmjerenja, a u skladu sa stavkom 3 praških načela Vijeća Europe navedenih u uvodnom dijelu, podvrgavati djelovanje različitih tipova vlasti stalnome kritičkom preispitivanju.
 - b. Dobrobit građana znatno ovisi o tome kako vlast, uprava i institucije (ne) obavljaju svoj posao. Građani na izborima određuju ili se barem opredjeljuju kakav će sastav imati organi zakonodavne vlasti. Sva tijela i ustanove potpuno ili djelomično financirani iz proračuna ili iz fondova ovisnih o doprinosima – financiraju se, izravno ili neizravno, iz džepa građana (koji u Hrvatskoj više od pet mjeseci u godini rade za fiskalna i parafiskalna davanja, a tek onda za sebe i svoje obitelji, za nužna i ina dobra). Vlada odlučuje o javnom zaduženju koje opterećuje ne samo sada aktivne porezne platiše nego još barem dva naraštaja. Javnost stoga ima pravo i dužnost znati kako funkcioniraju društveni i politički mehanizmi, kako posluju, kakve odluke donose, kakvu kadrovsku politiku vode i kako troše budžetska sredstva.
 - c. Korupcija je rak društva, atentat na ustavnu ravnopravnost građana, nijekanje demokracije. Javnost ima pravo i dužnost doznati sve što joj novinstvo zna otkriti o korupciji, jer je novinstvo odgovorno javnosti a ne vlasti.
36. U tom pogledu se u ovim Standardima navode neke od profesionalnih etičkih zahtjeva, naglašavajući da je taj popis reprezentativan, ali ne i potpun.

Skrb za život

37. Spašavanje ugroženih života važnije je od promptnog izvještavanja o nesrećama ili katastrofama ili od njihova fotografskog ili vizualnog dokumentiranja. Ako se novinar HM nađe u dvojbi hoće li priskočiti u pomoć unesrećenima odnosno ugroženima ili će obaviti svoj profesionalni zadatak – prednost mora dati spašavanju života a ne novinarskom zadatku.

Profesionalni zahtjevi

38. Novinar je obavezan potpisati i predati u dalji uređivački postupak samo ono što smatra neprijepornom istinom.
39. Novinar je dužan:
- a. podatke za koje sâm odgovara potvrditi iz barem dvaju međusobno neovisnih izvora;
 - b. navoditi izvore (osim zaštićenih, a tada navesti da se izvor štiti);
 - c. akuratno citirati navode: u navodnicima objaviti samo doslovan citat, navode kontekstualizirati;
 - d. uporno utvrđivati istinu (dokumentirati vlastite tvrdnje i podatke, od sugovornika zahtijevati dokumentiranje njihovih eventualnih tvrdnji ili optužaba, osporavati u razgovoru ono što novinar smatra neistinom...);
 - e. izvještavati uravnoteženo: primjenjivati načelo audiatur et altera pars (neka se čuje i druga strana), ravnopravno tretirati suprotstavljene strane;
 - f. pristupati uravnoteženo: ne praviti ni od muhe slona, ni od slona muhu;
 - g. opremiti priloge adekvatno (naslov mora proizaći iz priloga, mora reflektirati osnovnu temu i intonaciju priloga, ne smije biti pretjeran ni nategnut, ostala oprema mora proizaći iz priloga i reflektirati njegovu intonaciju);
 - h. izazvati što manju štetu svojim akcijama i pokušati razumjeti i one s kojima smo nesuglasni;
 - i. izbjeći i osuditi govor mržnje;
 - j. ne objavljivati vijesti pod embargom;
 - k. ne objavljivati podatke koji sadrže zakonom zaštićenu tajnu, osim ako je posrijedi podatak od suštinskoga javnog interesa (poput kršenja ljudskih prava, vijesti o teškom kaznenom djelu koje ugrožava zdravlje ili sigurnost ljudi ili nacionalno bogatstvo itd. – ali i tada samo uz suglasnost glavnog urednika);
 - l. ne objavljivati neslužbene optužbe koje dovode u pitanje nečiju čast odnosno ugled, a da mu ne dâ priliku za odgovor;
 - m. ne narušiti tuđe pravo na privatnost, osim kada to iziskuje ugroženost javnih interesa koja može prouzročiti nepopravljive štete po zdravlje, život i slične vrijednosti;
 - n. osobito zaštititi privatnost (pa i mogućnost identificiranja) društveno hendikepiranih:
 - i. zdravstveno (bolesnika, invalida itd.),
 - ii. socijalno (siromaha, beskućnika, neadaptiranih, eventualno opet invalida itd.),
 - iii. dobno (djece, malodobnika, iscrpljenih starošću itd.),
 - o. ne objavljivati podatke o boji kože, vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti, životnoj dobi, spolu, spolnoj orijentaciji, rodnom izražavanju, bilo kojoj fizičkoj ili mentalnoj osobini ili bolesti, bračnom stanju, životnom stilu, društvenom položaju, imovinskom statusu ili razini obrazovanja, osim ako su oni izrazito relevantni u kontekstu u kojem se iznose;

Standardi informiranja

- p. poštivati posebnosti pripadnika manjinskih skupina;
 - q. poštivati posebnosti spolova/rodova ustrajući u njihovoj ravnopravnosti;
 - r. ne objavljivati one podatke o poroku ili zločinu koji zadovoljavaju samo morbidnu radoznalost;
 - s. smjesta i potpuno ispraviti objavljene netočne podatke, i bez zahtjeva zainteresiranih
 - t. ne koristiti dvojbene metode (lažno predstavljanje, tj. undercover, kupovinu podataka), osim kada to imperativno zahtijeva javni interes, npr. radi razobličavanja zločina;
 - u. izbjeći izravnu ili prikrivenu propagandu (vjersku, političku, ekonomsku...);
 - v. ne pronositi tuđu propagandu
 - i. političku
 - ii. obavještajnu
 - iii. privatnu itd.
 - w. izbjeći i osuditi prikriveno oglašavanje
 - x. ne pristajati da novinarski rad bude uvjetovan ovisnošću o vlasniku, vlasnikovim interesima, oglašivačima...;
 - y. izbjegavati sukobe interesa (ekonomske, političke, osobne – npr. ne pisati o onome s kim jest ili je bio u svađi, ili u ljubavnom odnosu) itd.;
 - z. ne popuštati prijetnjama, političkim pritiscima, emotivnim ucjenama i sličnome, te ih javno razobličiti.
40. Novinar ne smije plagirati tuđe radove. Tuđa djela smije citirati ili prepričati samo u zakonskim okvirima, navodeći izvor.
41. Podatke iz enciklopedija i rječnikâ dopušteno je navoditi bez oznake izvora, ako je riječ o općem pokladu obrazovanja i kulture.
42. Novinar ne smije intervenirati u priloge s potpisom drugih novinara, ne smije im mijenjati smisao (makar i kraćenjem) bez autorove suglasnosti.
43. Novinar u izdanjima HM i sama ta izdanja dužni su poštovati etiku javne riječi i kulturu dijaloga te uvažavati čast, ugled i dostojanstvo osoba ili skupina o kojima objavljuju ili s kojima polemiziraju.
44. Novinar u izdanjima HM ima pravo odbiti radni zadatak koji je u suprotnosti s profesionalnim etičkim standardima njegove strukovne organizacije (npr. s Kodeksom časti hrvatskih novinara u verziji Hrvatskoga novinarskog društva).
45. Novinar u izdanjima HM dužan je odbiti radni zadatak koji nije u skladu s ovim Standardima novinskog informiranja. U slučaju spora između novinara i nadležnog urednika arbitrira glavni urednik, a u slučaju spora novinara i glavnog urednika arbitrira direktor izdavaštva HM ili kvalificirana osoba koju on delegira.
46. Izvoru od kojega traži informaciju, izjavu ili intervju novinar je dužan reći u kojem izdanju i u kojem kontekstu će koristiti tu informaciju.

Standardi informiranja

47. Novinar ne smije izmijeniti smisao izjava ili intervju ni izravno, ni izvlačenjem iz konteksta.

Intervju

48. Intervju je ključna tehnika kojom se dobiva građa za svakovrsne priloge.
49. Postoje dvije vrste intervjuja:
- a. radi informiranja novinara (brifing u četiri oka), uz eventualno izravno korištenje dijela podataka,
 - b. radi objavljivanja u novinama odnosno na portalu (o kojemu će dalje biti riječi).
50. Intervju se priprema u dogovoru. Intervjuirani nije optuženik. Pretpostavlja se da ima reći nešto što ne znamo ili ne znamo u potpunosti, a publici može biti važno odnosno zanimljivo.
51. O pitanjima odlučuje novinar, o odgovorima intervjuirana osoba, o opremi urednik.
52. Pitanja ne treba dostaviti unaprijed, ali je korektno dogovoriti temu i osnovne pod teme.
53. Korektno je intervjuiranoga unaprijed obavijestiti koliki prostor je predviđen i predočiti mu ga u minutama, da ne bi nakon eventualnog kraćenja smatrao ili tvrdio da je cenzuriran.
54. Intervjui pismenim putem (pismeni odgovori na prethodno postavljena pitanja) nisu dobra forma. To osobito treba izbjegavati s državicima, jer je vjerojatnije da odgovara netko u kabinetu nego državnik. Ako bilo zbog čega (npr. zbog kratkog boravka intervjuista i intervjuiranoga na istom mjestu) treba poslati pitanja unaprijed, potrebno je osigurati barem 15-20 minuta za izravan susret radi produbljivanje pojedinih odgovora te za eventualan novinarev kontradiktorij. Bez toga je od intervjuja bolje odustati.
55. Ako intervjuirani postavlja uvjete (npr. ako odbija potpitanja ili ako odbija govoriti o nekim javnim temama) – treba ocijeniti je li važnije imati baš s tom osobom ikakav intervju ili odustati od intervjuja (što je poštenije prema publici).
56. Autorizacija je poželjna nakon intervjuja.
- a. Njezina svrha je potvrda autentičnosti sadržaja i, eventualno, preciziranje podataka i imena.
 - b. Na autorizaciju se šalju samo pitanja i odgovori (ne i oprema), u količini koja može biti objavljena (dakle poslije eventualnih skraćenja).
 - c. Ako intervjuirana osoba insistira da se uvrstio dio odgovora izbačen pri kraćenju, potrebno je da istodobno odredi koji dio umjesto toga ispada iz intervjuja.
 - d. Autorizacija ne smije služiti za izmjenu sadržaja i značenja intervjuja. Autorizirana izjava odnosno autorizirani intervju su konačni.
 - e. Autorizacija ne obuhvaća opremu teksta.
57. Izdanje nije obavezano objaviti intervju ako u njemu nema informacijski kvalitetnog sadržaja. Izdanje nije obavezano objaviti ni intervju kojemu je u autorizaciji izmijenjeno značenje. U tim slučajevima intervjuiranoga treba obavijestiti da intervju neće biti objavljen i zašto.

Crna i sudska kronika

58. Novinari i izdanja HM moraju, izvješćujući o istragama odnosno sudskim postupcima u pogledu pretpostavljenih kaznenih djela poštovati ustavno načelo presumpcije nedužnosti osumnjičenika (dok policija provodi istragu), okrivljenika (pošto policija podnese prijavu a prije prihvatanja optužnice), odnosno optuženika (nakon prihvatanja optužnog prijedloga a prije presude). Također je nužno razlikovati nepravomoćno i pravomoćno osuđenu osobu. Sve do pravomoćne presude u izdanjima HM mora se govoriti o navodnim kaznenim djelima, odnosno djelima pretpostavljenima na osnovi optužnice.
59. Nužno je jasno razlikovati nepotvrđene sumnje, optužbe, priznanja, odnosno dokazanu krivicu.
60. Izdanja HM dužna su objavljivati podatke od javnog interesa u tim postupcima, ali vodeći računa o integritetu i dostojanstvu svih stranaka u sporu, a osobito žrtava.
61. Prije početka pravosudnog postupka ne treba otkrivati pun identitet osobe nego samo inicijale, osim ako je riječ o osobi:
 - a. na istaknutom položaju koja je zato udaljena s dužnosti,
 - b. koja je priznala djelo,
 - c. koja je djelo počinila na javnom mjestu i pred više svjedoka,
 - d. koja je djelo počinila pred novinarom koji nema sumnje ni u djelo ni u identitet počinitelja.
62. Ako je osoba, o čijoj je optužbi pisano, oslobođena krivice, izdanje HM koje je o tome pisalo mora objaviti podatak o sudski utvrđenoj nevinosti te osobe.
63. U kaznenim su postupcima novinari dužni poštovati pravo na zaštitu identiteta zaštićenih svjedoka, pouzdanika, »zviždača« i oštećenika, koji ne smiju otkriti bez njihova pristanka.
64. Novinari su dužni poštovati pravo na zaštitu identiteta maloljetnih i malodobnih osoba uključenih u slučajeve spolnog zlostavljanja ili bilo kojeg drugog oblika nasilja ili kaznenog djela, bez obzira na to je li dijete ili maloljetnik svjedok, žrtva, osumnjičenik ili okrivljenik. Medijski prilozi o takvim slučajevima ne smiju omogućiti identifikaciju djeteta ili maloljetnika, osim kada to radi dobrobiti djeteta zahtijevaju nadležna državna tijela.
65. Ako se optužbe protiv neke osobe iznose u javnosti prije pokretanja istražnog postupka, potrebno je jasno navesti tko te optužbe iznosi, kakve bi interese mogao imati, te provesti sve provjere o kojima je ovdje već bilo riječi.
66. Ako je optužba privatna, potrebno je to naglasiti, da publika zna da nije rezultat istrage nepristranoga državnog tijela.

Terorizam

67. Izdanja HM dužna su pri odabiru podataka i snimaka o terorističkim činima pažljivo odvagnuti

Standardi informiranja

kada je što potrebno objaviti radi upoznavanja javnosti sa zlom terorizma, a što je potrebno ne objaviti kako se ne bi makar nehotično pronosila teroristička propaganda.

Darovi i mito

68. I novinari i ini uposlenici u HM moraju odbiti darove bilo koga (osim članova najuže obitelji odnosno osobnog partnera): novac, »čaćenje« jelom i pićem, plaćena putovanja, pogodovanja, sve što se može podvesti pod do ut des (dam ti da mi daš), pa i sve ono što može makar dovesti u sumnju nepristranost novinara. Ne smatra se čaćenjem prihvatiti jedan napitak (kavu ili piće približne cijene).
69. Besplatan ulaz na priredbe i manifestacije o kojima novinar piše ne može se smatrati darom ni uvjetovanjem. Ipak, ako besplatan ulaz za novinare nije određen zakonom ili propisom, budući da troškovi prisustvovanja priredbama ili manifestacijama s kojih se izvještava pripadaju radnim troškovima, bolje je da ih snosi nakladnik.
70. Novinar ne smije obećati ni protuuslugu ni novac za informaciju. Iznimno, ako je riječ o jedinom načinu dobivanja informacije od suštinskoga javnog interesa, dopustivo je plaćanje, ali samo po odluci ili po odobrenju glavnog urednika, koji preuzima odgovornost za taj čin.

Zahtjevi privatnosti

71. Novinar je dužan štititi intimu i ostale aspekte privatnosti ljudske osobe od neopravdanog otkrivanja u javnosti, a osobito od senzacionalističkoga.
72. Novinar je dužan pridržavati se Uredbe 2016/679 Europskog parlamenta i Europskog vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka) te drugih važećih propisa koji se odnose na zaštitu osobnih podataka
73. Građani koji nisu naglašeno nazočni u javnosti imaju pravo na punu razinu zaštite privatnosti, dakle u većoj mjeri nego obnašatelji vlasti, odnosno osobe koje se bave javno eksponiranim poslovima (sportskom i inom estradom, politikom, umjetnošću, biznisom itd.). Osobama koje zahtijevaju i provociraju medijsku pozornost pripada manje prava na zaštitu nego osobama koje skrbno paze na svoju privatnost. Ni o posve javnim osobama ne treba objaviti podatke (tekstualne, vizualne itd.) koji bi mogli biti neugodni nejavnim osobama u njihovoj okolini, a osobito djeci.
74. Izdanja HM moraju štititi od objavljivanja odnosno razglašavanja privatne sadržaje (privatnu poštu, papirnu i elektronsku, privatne telefonske i video razgovore, elektronske osobne poruke, privatne fotografske i video snimke, medicinsku i pravnu dokumentaciju itd.
75. Podaci, snimci itd. koje osoba postavi na društvenoj mreži otvorenoj svima ne mogu se

Standardi informiranja

smatrati privatnima niti štititi odredbama o privatnosti. Ipak, i pri odabiru tih podataka treba poštovati pravila dobrog ukusa, pristojnosti i poštovanja.

76. Nije dopušteno ni pratiti ni snimati osobe u okruženju u kojemu opravdano očekuju privatnost, osim na njihov izričit poziv ili s njihovim izričitim odobrenjem. Ta su mjesta ponajprije dom s okućnicom, hotelske sobe, mjesta s bolesnicima (operacijske dvorane, bolničke sobe i čekaonice), lječilišta, centri za rehabilitaciju, mirovni domovi, škole i vrtići, bogomolje, prostori privatnih proslava, sprovoda itd.
77. Treba izbjeći intervjuiranje i prikazivanje osoba koje su izravno ili neizravno pogođene samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima, osim ako postoji izrazit javni interes.

Samoubojstvo i samoozljeđivanje

78. Samoubojstvo, pokušaj samoubojstva i samoozljeđivanje treba tretirati s pijetetom, odnosno uz poštivanje privatnosti, ne otkrivajući ni ime i prezime, a ni druge elemente koji bi olakšali identifikaciju žrtve u javnosti. Fotografiju tijela ili dijela tijela ubijene osobe treba objaviti samo kad je to dokaz evidentnog zločina ili kada baš snimak upućuje na moguće zataškavanje kaznenog djela.

Bolest i ovisnost

79. Podaci a osobito snimci o nečijoj bolesti, uključujući i neuredno ponašanje u prehrani (anoreksija, bulimija), objavljuju se samo ako za to postoje i društveni interes i pristanak bolesne osobe. Iznimka su bolesti koje mogu utjecati na sposobnost rasuđivanja osobe o čijim odlukama ovise tuđe sudbine.
80. Ovisnosti se tretiraju kao bolesti, ali se podatak o njima objavljuje ako je povezan s kaznenim djelom.
81. Ovisnik u izdanjima HM ne smije biti osuđivan zbog svoje ovisnosti, ali svako ovisništvo mora biti osuđeno kao asocijalno i nezdravstveno ponašanje. Izdanja HM ne smiju objavljivati tekstove, snimke ni ine priloge u kojima bi prema ovisništvu bio suponiran neutralan ili pozitivan stav. Iznimno se mogu objaviti historijske fotografije pušača koje su već neodvojive od imidža osobe, ali uz napomenu u didaskaliji o štetnosti toga ovisništva i o eventualnim smrtonosnim posljedicama po tu osobu.
82. Izdanja HM ne smiju objavljivati tekstove, snimke ni ine priloge u kojima bi bio suponiran neutralan ili pozitivan stav spram opijata. Iznimno neće biti izražavano zgražanje nad umjerenim količinama piva, vina ili žesti, ali samo do granice dopuštene vozačima u civilnom prometu.
83. Konzumiranje crne kave zasad ne tretiramo kao ovisnost.

Standardi informiranja

Maloljetnost i malodobnost

84. Malodobne osobe se smiju označiti samo inicijalima, a ni njima ako ih je i tako moguće identificirati. moraju se izbjeći i ostali elementi po kojima bi ih se moglo identificirati, čak i kad im je lice zakriveno. Ako je nužno radi jasnoće priloga, malodobnoj osobi nadijeva se izmišljeno ime, koje se objavljuje u navodnicima. Iznimka su maloljetne osobe koje sudjeluju u znanstvenim natjecanjima, u službenim sportskim natjecanjima, u kazališnim i sličnim umjetničkim priredbama.
 85. Novinar ne smije intervjuirati ni snimati maloljetnu osobu ako bi time makar neizravno mogla biti ugrožena njezina dobrobit. Dobrobit djeteta je javni interes nadređen inome javnom interesu.
 86. Novinar ne smije intervjuirati niti fotografirati dijete (do navršenih 18 godina) bez njegova pristanka i bez nazočnosti i pristanka roditelja ili staratelja.
-

Rizična ponašanja

87. Opisivanje riskantnog ponašanja (poput ekstremnih sportova, uporabe oružja ili oruđa izvan zakonski dopuštena konteksta, vratolomija itd.) treba svesti na minimum potreban ako postoji društveno opravdan razlog za njihovo spominjanje, pazeći da to ni na koji način ne posluži kao poticaj na imitaciju sa strane malodobnih ili emotivno labilnih osoba.
-

Nedopustivi pritisci

88. Novinari i suradnici izdanja HM ne smiju nikome obećavati povoljniji tretman u izdanjima ili prešućivanje neke činjenice o njima u zamjenu za informacije.
 89. Ne smiju, također, zastrašivati, prijetiti ili ucjenjivati da bi iznudili informacije.
 90. Ne smatra se ucjenom objašnjenje da će tema biti objavljena, bez obzira na to hoće li osoba dati informaciju ili neće, te da je povoljnije po nju da iznese i svoje viđenje, umjesto da budu objavljena samo viđenja po nju nepovoljna.
 91. Sudionik u proizvodnom procesu izdanja HM dužan je svaki zahtjev koji mu se doima kao pritisak, ucjena ili prijetnja, promptno zabilježiti i o tome obavijestiti pismeno glavnog urednika.
-

Dvojbeni utjecaji

92. O svakom prilogu koji bi mogao imati utjecaj, pozitivan ili negativan, na marketing izdanja HM glavni urednik je dužan obavijestiti direktora izdanja HM

Djelovanje nespojivo s novinarstvom

93. Novinar u izdanjima HM ne smije nikada i ni zbog čega objaviti podatak za koji je svjestan da je laž.
94. Novinar koji objavi neistinu radi svoga osobnog interesa ili interesa trećih, čini tešku povredu radne i profesionalne dužnosti. Za njega nakon toga ne bi smjelo biti mjesta u novinarstvu.
95. Nije dopustivo da novinar u izdanjima HM objavi sadržaj koji profesionalno nije utemeljen da bi pogodio trećoj osobi ili organizaciji.
96. Zaposlenik u HM koji dozna za postupak opisan u nekome od prethodnih triju članaka a to ne prijavi glavnom uredniku dotičnog izdanja postaje sukrivac (jatak) krivca i zaslužuje istu vrstu prezira i kazne.
97. Novinar u izdanjima HM ne smije sudjelovati u djelatnostima koje bi mogle ugroziti ili makar dovesti u dvojbu njegovu neovisnost, objektivnost i samostalnost prosuđivanja.
98. Novinar u izdanjima HM ne smije sudjelovati ni u čemu što može narušiti njegov novinarski dignitet, a osobito ni u čemu zbog čega bi mogao biti ucjenjiv.
99. Novinar u izdanjima HM ne smije se istodobno – pa ni povremeno niti besplatno – baviti poslovima sličnima ali nespojivima s novinarskima, kao što su odnosi s javnošću, diplomacija, obavještajna djelatnost i sl.
100. Nije preporučljiv ni neposredan prelazak s novinarskog posla na neki od poslova nabrojenih u prethodnom članku.
101. Novinar u HM ne smije biti autor ni otvorenih ni prikrivenih oglasa ni inih propagandnih priloga, bez obzira na svrhu: komercijalnu, idejnu itd.
102. Novinar u izdanjima HM ne smije se aktivno baviti politikom niti kandidirati za izborne političke funkcije u Hrvatskoj, odnosno Europskoj uniji. Ako se odluči kandidirati, najranije tri mjeseca prije izbora mora napustiti novinarski rad u izdanjima HM.
103. Nije preporučljivo da novinar u HM bude član političke stranke ili ine organizacije koja svoga člana unutrašnjom stegom navodi na poslušnost.
104. I novinar, kao i svaki građanin, ima pravo na političko opredjeljenje, ali je dužan u profesionalnome novinarskom djelovanju zauzeti distancu spram stranačkih i sličnih utjecaja na ocjenjivanje i vrednovanje aktualnih zbivanja.
105. Nije dopušteno u izdanjima HM objavljivati ili oblikovati priloge radi stjecanja vlastite materijalne koristi izvan ugovorne naknade za rad u HM.
106. Novinar ne smije koristiti za osobni interes podatke o financijskim kretanjima niti ih obznaniiti drugima izvan izdanja za koje radi sve dok javnost nije obaviještena o tim podacima.
107. Novinar mora obznaniiti glavnom uredniku i javnosti ako posjeduje dionice, obveznice i ine vrednosne papire o kojima izvješćuje ili izvješćuje o poduzećima odnosno tijelima koja su ih emitirala, odnosno ako trguje vrednosnim papirima koji se bilo na koji način mogu povezati s njegovim novinarskim zadacima.

Prigovor savjesti

108. Novinar u izdanjima HM ima pravo na prigovor savjesti, osobito u dvjema situacijama:

- a. ako se od njega zahtijeva da piše suprotno svojim svjetonazorskim, vjerskim ili općenito moralnim uvjerenjima,
- b. ako se od njega zahtijeva da objavi sadržaj u čiju potpunost odnosno istinitost nije profesionalno uvjeren.

109. U tim slučajevima novinar ima pravo odbiti zadatak i ne snositi za to posljedice.

Literatura

- *4th European Ministerial Conference on Mass Media Policy - Prague, 7-8 December 1994: The media in a democratic society.* Council of Europe. Dostupno na internetskoj adresi: <http://www.coe.int/T/E/Com/Files/Events/2002-09-Media/ConfMedia1994.asp>
- *American Journalist Survey*, Indiana University, School of Journalism. Dostupno na Internetu na adresi: http://www.poynter.org/dg.lts/id.28838/content.content_view.htm
- BBC (s.a.). *Producer's Guidelines. The BBC's values and standards.*
- BBC (2015). *Editorial Guidelines.* Dostupno na Internetu na adresi: <http://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/guidelines/>
- BLACK, JAY, BOB STEELE, RALPH BARNEY (1993). *Doing Ethics in Journalism, A Handbook with Case Studies.* Greencastle (In): The Society of Professional Journalists.
- BEAUCHAMP, TOM (2005). «The Nature of Applied Ethics». U: *A Companion to Applied Ethics*, R.G. Frey and Christopher Heath Wellman eds. Ames (Indiana): Blackwell Publishing. 1-17.
- BEŠKER, INOSLAV & OBAD, ORLANDA [UR.] (2004). *Istraživačko novinarstvo.* Zagreb: Press Data.
- BEŠKER, INOSLAV. »Fragmenti o novinarskoj etici«. *Novinar* LXII (2007) 1: 21-32. Zagreb: HND.
- BEŠKER, INOSLAV. *Odgovornost novinara spram istine.* U: Hadžiselimović, Dževdet; Kolesarić, Vladimir; Pregrad, Jasenka; Plavšić, Marlena (ur.). *Knjiga sažetaka 16. godišnje konferencije hrvatskih psihologa.* Poreč : Društvo psihologa Istre - Associazione psicologi dell'Istria, 2008: 50-51.
- HND (2009). *Kodeks časti hrvatskih novinara.*
- KANGRGA, MILAN (1998). »Novinarstvo i etika«, *Medijska istraživanja* (god. 4, br. 1) 1998. Zagreb: Doron & FPZ.
- KANT, IMMANUEL (1784). »Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?« Auszüge aus: *Berlinische Monatsschrift.* Dezember-Heft 1784. S. 481-494 Cjelokupan tekst dostupan na internetskoj adresi: <http://www.access.ch/netzhaus/aufklaer.htm>; engleski prijevod dostupan na internetskoj adresi: <http://eserver.org/philosophy/kant/what-is-enlightenment.txt>.
- KLEIN, ELLEN R. (2003). *People First! Professional and Business Ethics Without Ethics.* Lanham, New York, Oxford: University Press of America.
- KOVACH, BILL, TOM ROSENSTIEL (2001). *The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect.* New York: Crown.

Standardi informiranja

- LICTENBERG, JUDITH (2005). «Media Ethics». U: *A Companion to Applied Ethics*, R.G. Frey and Christopher Heath Wellman eds. Ames (Indiana): Blackwell Publishing. 597-607.
- LUBAN, DAVID (2005). «Professional Ethics». U: *A Companion to Applied Ethics*, R.G. Frey and Christopher Heath Wellman eds. Ames (Indiana): Blackwell Publishing. 583-596.
- MUJKIĆ, ASIM (2006). »Novinarska etika kao profesionalna etika«. *Dijalog* (1-2/2006), 213-226. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
- POLER-KOVAČIČ, MELITA (1998). »Što je novinarska etika?« *Medijska istraživanja*, god. 4, br. 1. Zagreb: Doron. 9-17.
- POLER-KOVAČIČ, MELITA (2003). »Preiskovalno novinarstvo, ustvarjanje škandalov in novinarska etika«. *Teorija in praksa*, let. 40, št. 2. 207-228.
- WARD, MIKE (2002). *Journalism Online*. Oxford: Focal Press.
- WEINBERG, STEVE (19963) *The Reporter's Handbook: An Investigator's Guide to Documents and Techniques*. New York: St. Martin's Press.